

Ruch turystyczny na szlaku Czarny Staw – Rysy w Tatrach. Profil turystów i ich oddziaływanie na przyrodę Tatrzańskiego Parku Narodowego

Edward Wlazło, Paweł Franczak, Konrad Połtorzecki, Marcin Doleżuchowicz

Abstrakt. Czerwony szlak turystyczny prowadzący z Czarnego Stawu, na północno-zachodni wierzchołek Rysów, jest niewątpliwie jednym z najbardziej popularnych szlaków turystycznych w Tatrach. Powoduje to oddziaływanie na przyrodę Tatrzańskiego Parku Narodowego. Badania terenowe, podczas których przebadano 317 respondentów, zostały przeprowadzone w lipcu, sierpniu i wrześniu 2012 roku w pobliżu Czarnego Stawu pod Rysami. Skupiły się one na poznaniu struktury ruchu turystycznego oraz sylwetki turysty uprawiającego pieszą turystykę górską na szlaku z Czarnego Stawu na Rysy. Dzięki analizie ankiet możliwe było poznanie motywacji turystów do podjęcia wędrowki na Rysy. Ponadto podczas badań dokonano próby oszacowania godzinowego rozkładu natężenia ruchu turystycznego na szlaku, określając przy tym zmienność czasową oddziaływania turystów na przyrodę TPN.

Słowa kluczowe: turystyka, ochrona przyrody, Karpaty

Abstract. Tourist traffic on the route Czarny Staw – Rysy in the Tatras. Profile of tourists and their impact on the nature of the Tatra National Park. Red trail leading up from the Black Pond, on the north-western tip of Rysy, is undoubtedly one of the most popular hiking trails in the Tatras. This causes the impact on the nature of the Tatra National Park. Fieldwork, during which 317 respondents were examined, were conducted in July, August and September 2012 near Czarny Staw under Rysy. They focused on understanding the structure of tourism and tourist profiles cultivating mountaineering on the trail of Czarny Staw. By analyzing the questionnaires it was possible to know the motivation of tourists to take a hike on the Rysy. In addition, the study attempted to estimate the hour distribution of tourist traffic on the route, recognizing the temporal variability of tourists impact on the nature of the TPN.

Keywords: tourism, nature conservation, Carpathian

Wprowadzenie

Rysy, będące najwyżej położonym szczytem w całym łańcuchu tatrzańskim, na który prowadzi znakowany szlak turystyczny z roku na rok przyciągają tłumy turystów z Polski i zagranicy. Warunki orograficzne, a także objęcie ścisłą ochroną tego rejonu Tatr Wysokich

sprawiło, że dla amatorów pieszej turystyki górskiej, zdobycie wierzchołka Rysów z polskiej strony, możliwe jest tylko czerwonym szlakiem znad Czarnego Stawu. Szlak ten uznawany jest za łatwiejszy do pokonania niż Orła Perć, natomiast podobnie jak ona, jest szlakiem wymagającym od turysty pewnej sprawności fizycznej, dobrej kondycji i niewrażliwości na ekspozycję. W złych warunkach pogodowych (deszcz, śnieg, oblodzenie) trudności szlaku silnie wzrastają. Niejednokrotnie bagatelizowanie tego szlaku, czy nieodpowiednie przygotowanie turystów do podjęcia wędrowki, są bezpośrednią przyczyną powstawania groźnych wypadków wymagających interwencji ratowników TOPR. Z powodu dużych trudności terenowych szlak ten nie jest wybierany przez wszystkie grupy turystów docierających w rejon Morskiego Oka. Zazwyczaj korzystają z niego osoby doświadczone w górskich wędrowkach oraz związane z górami i ich przyrodą.

Duże natężenie ruchu turystycznego na szlaku powoduje stosunkowo częste łamanie przepisów obowiązujących na terenie parku narodowego, nad przestrzeganiem których pieczę sprawuje Straż Parku. W artykule podjęto również próbę określenia głównych wykroczeń niezgodnych z przepisami oraz stopnia wpływu działalności Straży Parku na kształtowanie świadomości i postaw turystów odwiedzających Tatry (Wlazło 2013).

Materiały i metody

Badania terenowe, przeprowadzono podczas czterech dwudniowych sesji: 28-29.07.2012 (sobota-niedziela), 11-12.08.2012 (sobota-niedziela), 18-19.08.2012 (sobota-niedziela) i 4-5.09.2012 (wtorek-środa) (Połtorzecki 2013). Dzięki pomocy wolontariuszy, oprócz bezpośredniego przeprowadzania ankiet z turystami, pozyskiwano również dane ilościowe na temat natężenia ruchu turystycznego na szlaku z Czarnego Stawu na Rysy. Na specjalnie przygotowanym formularzu, odnotowywano ilość osób (z podziałem na płeć), które w godzinach od 06:00 do 14:00 wyruszały w kierunku Rysów. Badania prowadzono przy szlaku turystycznym w pobliżu Czarnego Stawu pod Rysami. Część respondentów przebadano w okolicach Buli pod Rysami. Do analizy zakwalifikowano 317 ankiet. Z kolei analizę wykroczeń popełnianych przez turystów przeprowadzono na podstawie sprawozdań rocznych wykonywanych przez Straż Parku w Obwodzie Ochronnym Morskie Oko.

Prawidłowości ruchu turystycznego

Z przeprowadzonych badań wynika, że ponad połowa, 186 ankietowanych turystów (57%) swoją wędrowkę rozpoczęła z parkingu na Palenicy Białczańskiej. Ze schroniska PTTK nad Morskim Okiem wyruszyły 83 osoby (26%), a 48 turystów (15%) z innego miejsca. Najwięcej spośród nich na szlak wyruszyło z Łysej Polany (19 osób), ze schroniska PTTK w Dolinie Pięciu Stawów Polskich (14 osób) a ze schroniska PTTK w Roztoce (7 osób). Podczas badań zaobserwowano, że turyści wędrują głównie w małych, 2-3 osobowych grupach (58%), w których jedna osoba pełni nieformalną funkcję przewodnika. Samotnie na Rysy udało się tylko około 10% ankietowanych.

Chcąc określić ogólną strukturę ruchu turystycznego poddano analizie częstotliwość przyjazdów turystów w Tatry oraz długość trwania ich pobytu. Zaobserwowano, że jedynie

co piąty ankietowany (20%) przyjeżdża w Tatry rzadziej niż raz w roku. Połowa badanych turystów przyznała, że jest częstym gościem w Tatrach i odwiedza je kilka razy do roku (24% od 2 do 3 razy; 26% więcej niż 3 razy w roku). Pozostałe 30% turystów zadeklarowało, że przyjeżdża w Tatry tylko raz w roku. Struktura długości pobytu turystów w Tatrach jest bardzo zróżnicowana. Największą grupę (42%) stanowią turyści, którzy przyjechali w Tatry na krótko (22% na 1 dzień; 20% na 2 dni). Dłuższy pobyt (3-4 dniowy) zadeklarowało 25% respondentów, natomiast co dziesiąty ankietowany spędza w Tatrach od 5 do 6 dni. Pobyt trwający tydzień lub dłużej zadeklarowało 22% turystów.

Na pobyty krótkoterminowe przyjeżdżają osoby ze Śląska i Małopolski. Przyjazd w Tatry na jeden dzień zadeklarowało aż 53% mieszkańców województwa małopolskiego. Z województwa śląskiego, najwięcej osób przyjeżdża na 2-3 dni (52%). Można przypuszczać, że są to głównie przyjazdy weekendowe, ze względu na bliskie położenie i dobrą dostępność komunikacyjną. W przyjazdach długoterminowych dominują mieszkańcy województwa małopolskiego, którzy stanowią aż 33% turystów spędzających w Tatrach powyżej 5 dni.

W trakcie realizowanych badań dokonano próby odpowiedzi na pytanie, ile osób w ciągu dnia wybiera wędrowkę czerwonym szlakiem znad Czarnego Stawu na Rysy i jak ruch ten rozkłada się w przedziałach godzinowych. Niestety ze względu na ograniczenia techniczne w trakcie badań nie było możliwości zweryfikowania, czy osoby, które przeszły punkt kontrolny znajdujący się w pobliżu Czarnego Stawu pod Rysami, dotarły na wierzchołek Rysów. W związku z tym poniższe wyniki należy interpretować jedynie jako dane dotyczące natężenia ruchu turystycznego osób deklarujących chęci wyjścia na Rysy. W trakcie prowadzonych badań najwięcej turystów udających się na Rysy odnotowano w sobotę 18.08.2012 – 463 osoby. Panowały wówczas bardzo dobre warunki atmosferyczne, które wraz z przypadającym wtedy długim weekendem przyczyniły się do tak dużej frekwencji na badanym odcinku szlaku. Z kolei najmniejsza liczba turystów udała się na Rysy w sobotę 11.08.2012 r. W tym dniu panowały niekorzystne warunki pogodowe, widoczność była bardzo ograniczona, temperatura powietrza nad Czarnym Stawem wynosiła od 6°C do 8°C i występował przelotny opad deszczu.

Z przeprowadzonych badań wynika, że średnio w ciągu jednego dnia znad Czarnego Stawu na Rysy wędrowało 245 osób (165 mężczyzn i 80 kobiet). Najwięcej turystów w miejscu prowadzenia badań znajdowało się w godzinach od 9.00 do 10.00. Najmniej osób na szlaku było po godzinie 13.00. Wyraźnie zaznacza się tendencja do wzrostu natężenia ruchu turystycznego w godzinach od 6.00 do 10.00 oraz do jego spadku po godzinie 11.00. W trakcie badań nie zaobserwowano żadnego turysty udającego się na szlak po godzinie 14.00.

Profil turysty

Według przeprowadzonych badań 66% turystów stanowili mężczyźni, a zaledwie 34% kobiety. Podobne wyniki zostały zaobserwowane podczas badań ruchu turystycznego na Orlej Perci. Mężczyźni stanowili wówczas 70%, a kobiety 30% (Hibner, Balon 2010). Na podstawie tych wyników można stwierdzić, że częściej w wyższe i trudniejsze do pokonania partie Tatr wychodzą mężczyźni. Ponad połowa (53%) badanych turystów była w wieku od 20 do 30 lat (29% w wieku 20-25 lat; 24% w wieku 26-30 lat). Byli to głównie ludzie z wyższym wykształceniem (60%).

Wg pozyskanych danych, 93% badanych turystów pochodziło z Polski. Natomiast najliczniejszą grupę spośród zagranicznych turystów stanowili – Czesi (41%) oraz Słowacy (23%). Odnotowano również turystów z Niemiec, Wielkiej Brytanii, Rosji, Litwy, a także Tanzanii. Spośród polskich turystów najczęściej było mieszkańców województw: małopolskiego (26%), mazowieckiego (19%), śląskiego (15%) oraz wielkopolskiego (8%). Najmniej turystów pochodziło z województwa warmińsko-mazurskiego (0,7%). Analizując zróżnicowanie turystów ze względu na miejsce zamieszkania, stwierdzono, że największą grupę liczącą 28%, stanowili mieszkańcy dużych miast o liczbie mieszkańców powyżej 500 tysięcy. Nielicznie reprezentowani byli mieszkańcy wsi (22%), choć porównując uzyskane wyniki z badaniami pt. „Wysokie Tatry” przeprowadzonymi w 2004 (11,80%) i 2009 r. (20,30%), zauważa się wzrost udziału mieszkańców wsi wśród tatrzańskich turystów (Marchlewski 2010).

Doświadczenie i poziom przygotowania

Z przeprowadzonych badań wynika, że większość turystów, bo aż 194 osoby (61%), nie była nigdy na Rysach. Jedno lub dwa wejścia ma za sobą 97 osób (31%). Trzy i więcej razy, najwyższy szczyt Polski zdobyło tylko 26 turystów (8%). Większość z ankietowanych odbywa jednak często turystykę górską. Pieszą turystykę górską poza Tatrami uprawia 58% ankietowanych. Do najpopularniejszych obszarów górskich wybieranych przez turystów należą: Beskidy (36%), Sudety (29%), Bieszczady (27%), Alpy (18%). Analizując wyniki badań, można zauważyć, że wprawdzie, co druga osoba uprawia pieszą turystykę górską również poza Tatrami, ale mimo wszystko połowa turystów udających się na Rysy, nie zdobywa doświadczenia w innych pasmach górskich. Jest to o tyle niebezpieczne zjawisko, że brak doświadczenia w poruszaniu się w eksponowanym górskim terenie, może być przyczyną do powstawania wypadków. Z analizy ankiet wynika, że jedynie 24% spośród badanych turystów podejmowała wcześniej piesze wycieczki na wyższy szczyty niż Rysy.

Aby lepiej poznać poziom przygotowania turystów do podejmowania wysokogórskich wycieczek, pytano respondentów o ich przygotowanie kondycyjne do pokonania szlaku (wg własnej ocenie). Proszono również o ocenienie własnej wiedzy na temat szlaku turystycznego oraz określenie stopnia jego trudności. Najwięcej ankietowanych oceniło swoją znajomość szlaku jako dobrą (31%) oraz dostateczną (27%). Jedynie 11% badanych turystów stwierdziło, że w ogóle nie zna szlaku. Respondenci bardzo wysoko ocenili swoje przygotowanie kondycyjne. Średnia wynosząca 3,73 – w pięciostopniowej skali – stanowi o dobrym poziomie przygotowania fizycznego. Stopień trudności badanego szlaku został oceniony przez prawie połowę ankietowanych na 4. Oznacza to, że, według co drugiego turysty jest on trudny do pokonania.

Mimo rozwoju techniki, dla większości turystów (64%) podstawowym źródłem informacji o szlaku nadal jest mapa turystyczna. Informacje z internetu zdobywało 59% ankietowanych, a z przewodnika książkowego zaledwie 27%. Młodzież korzystała głównie z nowej formy pozyskiwania informacji, jaką są filmy z wypraw zamieszczane w serwisie YouTube, które przyjmują postać przewodników multimedialnych.

W ramach dalszej analizy poziomu przygotowania turystów do podjęcia wędrowki na Rysy, zapytano ankietowanych o ich ekwipunek. Wyposażenie turysty jest kluczowym ele-

mentem, który wpływa na zapewnienie odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa. Z przeprowadzonych ankiet wynika, że do trzech podstawowych rzeczy, które znajdują się w prawie każdym plecaku należy: telefon komórkowy (93%), odzież przeciwdeszczowa (86%) oraz aparat fotograficzny (79%). Posiadanie telefonu komórkowego nie raz uratowało życie poszkodowanemu turyście. Jednakże sam fakt jego posiadania, nie przyczyni się do sprowadzenia pomocy. Należy w razie wypadku, szybko skontaktować się z odpowiednimi służbami ratunkowymi. Ankieterom pytano o znajomość numeru alarmowego do TOPR. Niestety aż 155 osób (49%) przyznało, że go nie zna, albo nie pamięta takiego numeru. Jedna osoba zwróciła się nawet z zapytaniem „co to jest TOPR?”. W badaniach prowadzonych na Orleju Perci w 2010 roku (Hibner 2010) odsetek osób znających numer do TOPR był znacznie większy i wynosił 70%. Różnice w obu badaniach mogą wynikać z faktu, iż na Orleju Perci wybierają się turyści bardziej doświadczeni oraz świadomi zagrożeń, jakie mogą ich czekać na szlaku. Zadowolające jest to, że 75% turystów na wycieczkę na Rysy zabrało ze sobą mapę turystyczną. Analizując ekwipunek turystów pod kątem bezpieczeństwa przebywania w górach, można zauważyć, że konieczność posiadania apteczki oraz podstawowych środków opatrunkowych nie jest dla wszystkich oczywista. Mniej niż połowa ankietowanych, miała ze sobą apteczkę (46%) i scyzoryk (45%).

Motywacje kierujące turystów do podjęcia próby wejścia na Rysy

Jednym z głównych celów przeprowadzonych badań było uzyskanie odpowiedzi na pytanie, jakie motywacje kierują turystami, którzy wędrują szlakiem turystycznym z Czarnego Stawu na Rysy. Wydawałoby się, że skoro Rysy to najwyższy szczyt Polski, najczęściej pojawiającym się motywem powinno być zdobycie najwyższego położonego miejsca w naszym kraju. Takie odpowiedzi pojawiały się wśród ankietowanych często, natomiast nie był to główny motyw wędrowki. Zdecydowana większość turystów za główny powód wycieczki na Rysy uznała walory widokowe szlaku. Takiej odpowiedzi udzieliło 205 osób (65%). Znaczny udział stanowiła również „Chęć przeżycia przygody”, która kierowała 141 turystami (44%), a poznanie przyrody, za jeden z motywów, wybrało 116 ankietowanych (37%). Turyści pochodzący głównie z dużych miast za powód swojej wycieczki na Rysy deklarowali odnowę sił psychicznych – 107 osób, (34%) oraz chęć ucieczki od cywilizacji – 88 osób (28%). Niemniej jednak turyści, którzy odpowiadali na to pytanie najprawdopodobniej nie do końca zgodnie z prawdą. Tylko niewielki odsetek badanych przyznał, że wybiera się na Rysy w celu zdobycia najwyższego szczytu Polski. Taki charakter odpowiedzi mógł wynikać z tego, że ankieta była prowadzona w formie wywiadu i turyści chcieli zaprezentować się w dobrym świetle, jako osoby podziwiające piękno przyrody oraz walory krajobrazowe.

Na podstawie uzyskanych wyników można stwierdzić, iż większość z ankietowanych docenia walory przyrody Tatr i zna zakazy obowiązujące w TPN. Wyniki te wykazały, iż turyści udający się w najwyższe partie Tatr są świadomi walorów przyrodniczych miejsca, w które się udają, a przez to znacznie bardziej troszczą się o zachowanie ich w jak najlepszym stanie.

Popelnione wykroczenia przez turystów w rejonie Morskiego Oka i na szlaku turystycznym z Czarnego Stawu na Rysy

W 2012 r. strażnicy Straży Parku w Obwodzie Ochronnym Morskie Oko w rejonie Czarnego Stawu i szlaku turystycznego na Rysy podjęli 1115 interwencji wobec turystów, którzy złamali przepisy Ustawy o Ochronie Przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku i zastosowali wobec nich tzw. *pouczenie na zasadzie art. 41 kodeksu wykroczeń*. Według archiwów i dokumentacji służbowej Straży Parku w 2012 roku w tym Obwodzie Ochronnym wystawiono najwięcej mandatów karnych za przebywanie poza wyznaczonym szlakiem turystycznym. Jednakże mandatami ukarano zaledwie około 10% łamiących przepisy turystów, natomiast pozostałych pouczono o obowiązujących na terenie TPN przepisach (Dziennik ... 2012; Rzeczozy ... 2012).

W 2012 r. Straż TPN nałożyła 100 mandatów karnych dla 12 wyróżnionych kategorii wykroczeń. Spośród nich najczęstszą przyczyną było przebywanie turystów poza wyznaczonym szlakiem turystycznym w strefie ochrony ścisłej, co stanowiło 49% wszystkich nałożonych mandatów. Stosunkowo często, bo 15% udziału stanowiły bezprawne wjazdy pojazdami mechanicznymi w rejon Morskiego Oka. Kolejnym istotnym powodem do nałożenia kar dla turystów było bezprawne wejście z psem do TPN, co stanowiło 8% wszystkich interwencji. Pozostałe przypadki łamania prawa ograniczały się do nielegalnego wjazdu rowerem (6%), przejścia zamkniętym szlakiem turystycznym w strefie ochrony ścisłej (5%), dokarmianie dzikich zwierząt (5%), oraz zaśmiecanie, jazda na nartach poza wyznaczonym szlakiem turystycznym, biwakowanie, kąpiel w Czarnym Stawie i zbiór kosodrzewiny (Dziennik ... 2012; Rzeczozy ... 2012).

Podsumowanie i wnioski

Co roku na teren TPN wchodzi około trzy miliony turystów, którzy poprzez swoją obecność wpływają bezpośrednio bądź pośrednio na przyrodę TPN. Ponadto przy tak dużej frekwencji turystycznej na terenie parku narodowego istnieje rozbudowane zaplecze turystyczne, które również generuje dodatkowe zagrożenia dla przyrody tatrzańskiej. Bliskość sąsiedztwa parku z osadami ludzkimi i samym miastem Zakopanem bez istnienia otuliny parku, czyli tzw. strefy buforowej, jest ciągłą przyczyną konfliktów społecznych. Kolejny problem wiąże się z bogatą tradycją regionu, w której między innymi gloryfikowana jest rola kłusownika.

Największe natężenie turystów a w konsekwencji i oddziaływanie na środowisko przyrodnicze występuje w okolicy Morskiego Oka. Jednakże to oddziaływanie jest zróżnicowane zarówno przestrzennie jak i czasowo, co bezpośrednio wynika z różnicowania natężenia ruchu turystycznego na tym obszarze. Dodatkowo to oddziaływanie uwarunkowane jest od świadomości turystów odwiedzających poszczególne regiony Tatr.

Stosunkowo odległe położenie Rysów i trudności terenowe panujące na szlaku od Czarnego Stawu sprawiają, iż przemierzenie tego szlaku wymaga kilku godzin. Dlatego ruch turystyczny na badanym odcinku szlaku koncentruje się głównie w godzinach porannych i przedpołudniowych, za czym przemawiają względy bezpieczeństwa. Ponadto bardzo duży

wpływ na wielkość ruchu turystycznego odgrywają aktualnie panujące warunki atmosferyczne. Głównie te dwa czynniki wpływają na oddziaływanie czasowe turystów na tym szlaku na środowisko przyrodnicze. Ponadto trudności terenowe panujące na szlaku powodują, iż wybierają się na niego głównie doświadczeni turyści, będący równocześnie świadomi wysokich walorów przyrodniczych Tatr. Przyczynia się to do wystąpienia mniejszego bezpośredniego zagrożenia dla środowiska przyrodniczego z ich strony.

Literatura

- Dziennik ewidencji mandatów karnych nałożonych przez funkcjonariuszy Straży Parku w 2012 r. 2012. archiwum TPN, Zakopane.
- Hibner J., Balon J. 2010. Turyści na Orlej Perci: możliwości, motywacje, opinie. W: Krzan Z. (red.), Nauka a zarządzanie obszarem Tatr i ich otoczeniem. Człowiek i środowisko, 3, TPN, PTPNoZ, Zakopane, 35-39.
- Hibner J. 2010. Charakterystyka ruchu turystycznego na szlaku Orla Perć w Tatrach Wysokich. praca mgristerska, ZGF IGiGP UJ, Kraków.
- Marchlewski A. 2010. Co wiemy o tatrzańskich turystach?. *Tatry*, 33(3): 70-73.
- Półtorzecki K. 2013. Charakterystyka ruchu turystycznego na szlaku Czarny Staw – Rysy w Tatrach. praca mgr, ZGF IGiGP UJ, Kraków.
- Rzeczowy wykaz akt SP-657/2012 r. Straży Parku TPN. 2012. Postępowania mandatowe za 2012 r. archiwum TPN, Zakopane.
- Wlazło E. 2013. Straż Tatrzańskiego Parku Narodowego i jej rola w zapewnieniu bezpieczeństwa turystów w Tatrach. praca magisterska ZGF IGiGP UJ, Kraków.

¹Edward Wlazło, ¹Paweł Franczak,

¹Konrad Półtorzecki, ²Marcin Doleżuchowicz

¹Uniwersytet Jagielloński, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej

²Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja, Katedra Urządzania Lasu

ewlazlo@tpn.pl, p.franczak@uj.edu.pl,

k.poltorzecki@uj.edu.pl, mdolezuchowicz@tpn.pl